

ЖИТТЄСВІТ ОСОБИСТОСТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Ю. М. Сидорук

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група К-41,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – к.філос.н., доцент Т. А. Коберська

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У результаті дослідження з'ясовано теоретичне підґрунтя філософської категорії «життєсвіт» особистості, проаналізовано систему чинників, що впливають на формування життєвих цінностей сучасної молоді; засобами філософсько-культурологічного аналізу виділено проблемне поле трансформацій ціннісних орієнтацій покоління міленіалів, постміленіалів та покоління альфа.

Ключові слова: життєсвіт, повсякденність, цінності, міленіали, постміленіали, покоління альфа.

As a result of the study, the theoretical basis of the philosophical category "lifeworld" of the individual was clarified, the system of factors influencing the formation of life values of modern youth was analyzed; by means of philosophical and cultural analysis, the problematic field of transformations of the value orientations of the generation of millennials, postmillennials and the alpha generation is highlighted.

Keywords: lifeworld, everyday life, values, millennials, postmillennials, alpha generation.

Ми піднімаємо питання цінностей життя в час їх тотального нищення. Ми аналізуємо суспільний поступ, молоде покоління та його роль в соціумі. В умовах повномасштабної війни українська молодь допомагає Україні виборювати перемогу на фронті країни, а в тилу, ініціює реформи, робить наукові відкриття та генерує креативні проєкти. Сьогодні молодь змушена швидко реагувати на обставини, знаходити правильні рішення, воювати, вчитись, працювати, волонтерити, донатити. Це молоде покоління відчайдушно усвідомлює як в нього забирають найкращі роки, а на фронті забирають найкращі молоді життя. Кожен розуміє, за що платить таку ціну. Присутнє відчуття втраченої або дещо «скіпнутої» молодості. Попри повну невідомість і кардинальну зміну життя, попри всі емоції, страхи, труднощі, молоді люди дуже подорослішали. І ми відчуваємо, що наша молодість не втрачена, а загартована обставинами сьогодення.

Залежно від того, здатне сучасне суспільство створити умови для реалізації творчих і духовних потенцій молодої людини, сприяє чи перешкоджає цьому, воно перебуває у русі, динамічній рівновазі або ж у режимі стагнації. Відповідно соціальне самопочуття молоді в кожній країні є одним з індикаторів розвитку суспільства. Тому варто не просто визначити роль і місце молоді в суспільстві, а з'ясувати життєві проблемні питання та означити ціннісні пріоритети як у світлі західноєвропейських провідних підходів теорії поколінь, так і кризового стану в Україні. Серед них виділяємо традиційні – це пошуки сенсу життя, дружба, кохання, кар'єра, відпочинок, здоров'я, освіта, комунікація.

Метою статті є дослідження феномену повсякденності та життєвого світу сучасної молоді в контексті її ціннісних орієнтирів у вирі викликів сьогодення й формування на цій основі моделей поведінки. Завдання: проаналізувати кризовий життєвий світ сучасної

молоді, визначити головні її проблеми, трансформацію ціннісних орієнтацій покоління міленіалів, постміленіалів та покоління альфа. Застосовано загальні методи дослідження, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівні, зокрема аналіз, порівняння, моніторинг, інтерв'ю. Використано також методологію культурологічного підходу, що базується на ідеях А. Шюца, П. Бергера, Т. Лукмана, згідно яких світ індивіда необхідно осмислювати в його повсякденному бутті, у співвіднесенні з конкретними уявленнями, цілями і поведінковими мотивами, орієнтуючись на вивчення формальних структур повсякденних людських взаємин.

Вивченням проблеми життєвого світу, ціннісних орієнтацій, повсякденності присвятили свої роботи А. Шюц, В. Франкл, П. Бергер, Т. Лукман, Е. Фромм та ряд ін., здатності особистості до управління процесами самореалізації означено у працях А. Маслоу, К. Роджерса. Дослідженням молодіжної проблематики присвячені філософські праці вітчизняних авторів С. Клепки, В. Корженка, Т. Степанченка, у сфері психології – Є. Головахи, Л. Орлова, Т. Титаренко. Концепцією теорії поколінь займалися Н. Хоув, В. Штраус, Б. Тулган, Д. Стіллман. Серед українських науковців згадану проблему розглядали М. Денисенко, Н. Давиденко, Л. Щетініна, К. Кащук, М. Даниляк, С. Рудакова.

Авторство поняття «життєвого світу» як смислової домінанти культури, що протистоїть «об'єктивно-науковому світу», належить німецькому філософу Е. Гуссерлю. Цей світ для філософа існує в різноманітних формах «живої» даності як «справді споглядальний, досвідний і в досвіді осяжний світ, у якому практично розгортається усе наше життя». Будучи наперед даним у багатстві чуттєвого сприймання, переживань та цінностей, він набуває особливої значущості саме як «як світ культури», що наділений сенсом «доступності для кожного» [2]. Згідно з Е. Фроммом, людина у власних можливісних вимірах позитивної та негативної самореалізації у світі постає проблемою в якості її буттєвої ознаки, що характеризується власною непередбачуваністю, складністю, суперечливістю та незапрограмованістю. Багатоманітність культурних моделей у контексті глобалізаційних процесів породжує пошук власної ідентичності, як потребу витворення індивідуального світу на основі нових зв'язків. На нашу думку, його можна підсумувати тезою «життєсвіт – це світ людини, мови і культури». У площині життєсвіту всі предмети володіють значимістю та цінністю стосовно інтересів, цілей, поглядів людини, яка знаходиться в небайдужому чуттєвому, дотичному відношенні до них.

Як відмічає Т. Титаренко, життєвий світ особистості, окрім життєвого часу, включає і життєвий простір. Це простір значущих взаємин «я – ти» контактів, небайдужого ставлення одне до одного [8]. Тільки особистість з її невичерпними потребами та несвідомими імпульсами, планами та установками, визначає спектр, в якому людина бачить зовнішній світ, орієнтується у ньому, пристосовується до життя. Проте варто наголосити, що життєвий світ особистості – це не лише людина у її минулому, теперішньому і майбутньому, це й людина, міру самореалізації якої визначають інші люди, які можуть стимулювати, сприяти і обмежувати, заважати, надихати і штовхати у прірву самознецінювання. Звісно, поза взаєминами життєвий світ неможливо собі уявити. Примітним є й те, що життєвий світ здатен збіднювати зовнішню дійсність, а відбувається це тому, що далеко не все довкола нас однаковою мірою цікавить, не все відповідає цілям нашої провідної діяльності, нагальним потребам. Водночас спостерігаємо й приклади збагачення зовнішньої дійсності, привнесення в неї свого, індивідуального культурно-історичного значення.

Отож, життєві світи розрізняються за масштабами задумів, сподівань, дій, широтою інтересів та напруженістю зусиль на шляху постійного вибору. Резюмуючи різні дефініції життєвого світу і процесів його формування визначимо найбільш усталені підходи до його тлумачення. Життєвий світ зазвичай ототожнюється з тим, що можна назвати повсякденним життям, а іноді – зі світом культури. Духовне життя людини осмислюється з позиції взаємодії та зв'язку всезагального та індивідуального, врахуванням соціокультурних факторів життєдіяльності, потребуючи особистісної самореалізації в культурі. У такому сенсі «світ

людини» і є «світом культури», а світ духовного – як цілісний феномен людського життя та культури, необхідна передумова морального становлення особистості.

Базові цінності особистості формуються в період так званої первинної соціалізації індивіда до 18–20 років, а потім стають достатньо стабільними, суттєво змінюючись лише у кризові періоди життя людини. Згідно з теорією поколінь, розробленою американськими вченими В. Штраусом та Н. Хоувом, кожному поколінню властиві певні цикли, психологічна специфіка та архетипи. Покоління ідентифікується за такими критеріями: приналежність до однієї історичної епохи; загальні переконання та моделі поведінки; почуття приналежності до цього покоління. Дослідники демографії аналізують населення світу від втраченого покоління (Lost Generation), народженого з 1880–1900 рр., до покоління альфа, народженого після 2010 року. Варто відмітити, що всі ці рамки дещо приблизні, адже місце народження, країна, континент теж значимі.

Наукові дослідження українських вчених у проблематиці покоління нової доби виокремлює дві грані – це педагогічні практики, запропоновані на основі діагностики переваг та недоліків цифрового покоління; психолого-педагогічні рекомендації щодо побудови адекватного стилю навчання з учнями цього покоління та соціально-трудова контекст з аргументацією патернів поколінь ринку праці, описом нової моделі стосунків між керівником і працівником як представником нового культурного покоління.

Отже, наймолодші покоління сьогодення – це покоління міленіалів, постміленіалів та покоління альфа. На формування покоління «міленіалів» вплинули: розвиток мобільного зв'язку та інтернет, комп'ютерні технології, музика, поп-культура, міжнародна фінансова криза, підвищення вартості житла та безробіття [1]. А також виникнення теорії постіндустріального (інформаційного) суспільства в соціології; становлення та розповсюдження ідей постструктуралістської філософії; інформаційно-технологічний бум, пов'язаний із входженням цифрових технологій у життя людей. Слід також згадати так звану «кислотну філософію» В. Берроуза, А. Гінзберга, Т. Лірі та К. Кізі, що сприяла «пізнанню самого себе» через вживання спеціальних речовин та засобів, які допомагають людині звільнитись від упереджень та забобонів та розкрити свої «потенційні можливості» [7]. Паралельно, як результат нововведень в технічно-інформаційній сфері виникають хакери – субкультура, що зароджується серед студентства. Саме в цей час ми спостерігаємо специфічне переплетення різнопланових подій: політичні акції, пов'язані з виступами проти мілітаризму, расизму, сексуальної дискримінації, гомофобії, бездумного споживання та забруднення оточуючого середовища тощо. У роботі цих людей складно зацікавити віддаленою перспективою, вони люблять негайну винагороду. Їм не подобається починати професійне зростання з нижчих шаблів, розраховуючи на те, що через кілька років їх підвищать, основний їх орієнтир – це негайне зростання [4]. Для прикладу у професійних відносинах нагороди та фідбеки можуть впливати на них сильніше, якщо походять від їх команди, а не лише від одного керівника.

Покоління постміленіалів, на відміну від своїх попередників, «це діти, які вже виростили зі смартфоном в одній руці та планшетом в іншій» [3]. Це покоління, котре саме зараз вступає в найактивнішу фазу свого сімейного, соціально-політичного та культурного життя. Їх називають «generation», «цифрові люди», бо вони пов'язані між собою за допомогою мережі інтернет, ютубу, тік-току, інстаграму мобільних телефонів, SMS і MP3-плеєрів та штучним інтелектом на зразок чат-бота GPT. Це перше покоління, життя якого повністю пов'язане зі смартфонами, перебуванням в онлайні, соціальних мережах, блогах, мережових іграх; форумах; чатах; які активно користуються електронною комерцією, електронними дошками оголошень та онлайн-картами. Психологи відзначають тяжіння до індивідуалізму, самовпевненість і спрямованість до успіху [4]. Вони як і попереднє покоління міленіалів, відстоюють рівність і права, гендерні аспекти, не ставлять зайвих запитань, самостійно шукаючи інформацію в мережах.

Американським психологом Ш. Постник-Гудвіном визначено було такі ознаки дітей покоління постміленіалів: залежність від інтернет мереж; нетерплячість (зростають в онлайн-середовищі звикаючи, що їхні бажання завжди досягаються у віртуальній реальності, але щоб здійснити щось в реальному житті, часто недостатньо просто натиснути на клавішу); віртуальний світ на першому плані (у виборі між особистою зустріччю та спілкуванням у кіберпросторі зазвичай віддають перевагу другому способу); фрагментарність образного мислення (невиховані на книгах, схильні читати найчастіше міні-новини, формат твітів і статусів у соціальних мережах); зосередження на короткострокових цілях, прагнучи отримати негайні результати, як у віртуальному світі. Проте постміленіали цінують чесність, відвертість, тому в соціальній мережі надзвичайно відкриті (багато хто живе у світі фантазій, але деякі пишуть правдиво, інколи – дуже відкрито, чим шокують старше покоління). Як правило, у техніці вони розбираються краще, ніж розуміють почуття людей (свої запитання ставлять не вчителям та батькам, а шукають в інтернеті, тому збільшується комунікативна відстань дітей від їхніх батьків і переривається ланцюг соціального наслідування, передавання досвіду). Водночас швидко стають дорослими, оскільки вирости в епоху економічної депресії, а від них усі очікують тільки одного – бути мобільним, бути успішним [3].

Також у покоління посміленіалів, зазначає вітчизняний психолог Г. Солдатова, розвиваються специфічні психологічні особливості, а саме: гіперактивність або ж схильність до зануреності в себе. Такі діти стають менш товарицькими, живуть у віртуальному світі фантазій і поступово стають інтровертами. Водночас це трактується як дитячий егоцентризм – думати виключно про себе; сенсорна депривація [6]. Пояснюється це тим, що занурюючись в інтернет, діти отримують менше сенсорних сигналів із навколишнього світу. Відчуття світу може стати менш чуттєвим: притупляється сприйняття запахів, звуків реального світу, спостерігається спад здатності до співпереживання, емпатії. Згідно з дослідженнями, вони проводять за комп'ютером у середньому від трьох годин на добу як мінімум. Часто молодь промінює живі зустрічі на переписку у месенджері, а події з власного життя виносяться на загал. Паперові фото нині вважаються раритетними, оскільки інстаграм замінив фотоальбоми. Як «володарі», так і «слуги» соціальних медіа, не тільки користуються перевагами соціальних мереж, а й інвестують у створення контенту багато часу та зусиль. Це доволі креативне покоління. Багато з них рано досягають успіху фінансової незалежності. Співаки, моделі, блогери, ютубери – це все люди особистого бренду.

І наймолодше покоління – «альфа». Від нього очікують масштабного оновлення планети в усіх сферах від екології до культури. Вони повинні виправити помилки, допущені попередниками, вдосконалюватися духовно і фізично, збільшувати тривалість життя. Альфа остаточно з'єднають інтернет-ресурси і життя. Діти вже зараз транслюють власні події в блогах, генеруючи контент свого покоління. Вони із цікавістю сприймають різноманіття життя, оскільки більше подорожують, вивчають мови, спостерігають за людьми інших культур відповідно легко знаходять спільну мову з іноземцями. Діти-альфа блискавично сканують текстовий і графічний контент, поглинають рекордно велику кількість даних за добу. Альфа підуть ще далі – «ці діти зітруть межу між життям і віртуальним світом остаточно» [5]. Вираз «Перестань сидіти в інтернеті» втратить сенс – неможливо відмовитися від частини своєї ідентичності. Нинішнє молоде покоління буде застосовувати технології повсюдно – для навчання, подорожей, відпочинку, розваги. Покоління альфа буде прагнути до загальної гармонії та ненасильницького спілкування.

Які ж поради висловлюють психологи, педагоги та культурологи щодо того як спілкуватися з представниками нового покоління? Найперше – звертайте увагу на почуття. Вихователям, вчителям, батькам потрібно частіше звертатися до внутрішнього світу дитини. Наприклад, задавати питання: «Чи тобі самотньо?», «Що ти зараз відчуваєш?», «Які почуття виникли, коли ти подивився мультфільм?». Працюючи над емоційним інтелектом дитини, можна закласти фундамент для адекватної самооцінки, навчити психологічної допомоги,

побудови стійких відносин з оточуючими. Варто використовувати короткі формати. Подавати інформацію краще порційно, у вигляді коротких фактів. Важливо, щоб вона «врізалася в пам'ять та справляла враження і знаходила емоційний відгук у дитини» [5].

Поколінню альфа цілком природно проживати приємні або хворобливі моменти на очах у публіки. Вони – яскраві, переконані індивідуалісти. Діти цього покоління орієнтуються на свій досвід: навіть модні явища поєднуються з індивідуальними особливостями. Не намагайтеся загнати дітей-альфа у вигадані межі, дозволяйте створювати власний комфортний простір. Щодо рівноправності у стосунках то модель «батько – дитина» краще змінити. Покоління альфа любить, коли з ними розмовляють на рівних, тому залиште менторський тон, інакше ви остаточно втратите довіру і повагу дитини.

Отже, на основі аналізу робіт вітчизняних та зарубіжних авторів досліджено теоретичне підґрунтя проблеми «життєвого світу» особистості, розглянуто основні дефініції даного поняття. Закцентовано, що моральна координата життєвого світу являє собою обмінну взаємодію значущих стосунків, що відображають моральні цінності, у якій людське буття розгортається в множинності смислових і значимих світів. Визначено пріоритетні сфери інтересів сучасної молоді як ціннісно-смислового універсуму культури, а також виявлено трансформацію світоглядних пріоритетів та ціннісних орієнтацій міленіалів, постміленіалів й покоління альфа.

До позитивних аспектів особистісного розвитку в інформаційному просторі постміленіалів можна віднести кіберсоціалізацію людини, яка спричинила цілу низку нових очікувань, інтересів, мотивів, цілей, потреб і установок, а також форм психологічної і соціальної активності, безпосередньо пов'язаних з кіберпростором – фактично новим віртуальним життєвим простором людини. Завдяки чому відбувається подолання комунікативного дефіциту, розширення кола знайомих, підвищення інформованості в обговорюваних питаннях, знайомство з людьми з різних країн та континентів, самоствердження, можливість створювати бізнесові проекти. Негативні впливи спостерігаються у психофункціональних станах дітей та молоді, а також у їхніх стосунках з друзями, сім'єю та оточуючими. Чим більше людина витрачає свого часу на спілкування в соцмережах, тим більше вона стає віддаленішою від реального життя. У повсякденному вимірі можемо спостерігати замкненість, невпевненість, боязкість в плані живого спілкування, втрату навичок невербального спілкування, крім того, живе спілкування може викликати й певне роздратування.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів обраної проблеми. Подальшого вивчення потребують культурні, духовні, гендерні особливості проектування молоддю життєвого шляху. Окремого дослідження потребує трансформація ціннісних орієнтацій українських дітей та молоді в умови війни, виживання в окупації, сподвижництво та волонтерство, навчання та вимушена еміграція. Однозначно, ця війна визначатиме історію різних поколінь на найближчі 100 років.

1. Великий Ю. Ю. Діти-міленіали початку ХХІ ст. *Вісник ХДАК*. Харків, 2018. Вип. 53. 251 с.
2. Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія. *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями* : хрестоматія / упоряд. : В. В. Лях, В. С. Пазенок. К., 1996. С. 62–94.
3. Коростіль Л. А. «Цифрове» покоління: пошук способів педагогічної взаємодії. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229 (дата звернення: 16.03.2023).
4. Міленіали у цифрах: що насправді думає покоління «ігреків» про цінності, гендерну рівність та кар'єру. URL: <https://womo.ua/shho-naspravdi-dumayut-mileniali-rezultati-globalnogo-doslidzhennya/> (дата звернення: 16.03.2023).
5. Мірошнікова А. Головні риси сучасних школярів та як їх спрямувати в корисне русло. URL: <https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-z-tsyfrovym-pokolinnjam-ditej-porady-psyhologa/> (дата звернення: 16.03.2023).
6. Солдатова Г. Покоління: психолог розповіла, як інтернет змінив сучасних дітей. URL: <https://ukr.media/science/272956/> (дата звернення: 16.03.2023).
7. Стратонова Н. Кіберкультура: антропологія інтернету. URL: https://knowledge.allbest.ru/psychology/2c0a65635a2bc79b4d53b89421206c27_0.html (дата звернення: 16.03.2023).
8. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. К. : ДП Спеціалізоване видавництво «Либідь», 2003. 376 с.